

Marja Simola (tietokirjailija, FL, VM)

Juhlapuhe

Puhoksen Marttayhdistys, 70 vuotta

Hyvät martat ja marttojen ystävät

Ja erikseen maininnan ansaitsevat vielä vuosimerkkien saajat, joista vanhin on toiminut yhdistyksessä peräti 70 vuotta eli perustamisesta lähtien. Yli 50 vuotta mukana olleita löytyy kaikkiaan kahdeksan.

Minulta toivottiin, että puhuisin jotain Puhoksen marttojen historiasta, kun olen marttahistoriaan perehtynyt. Olin mukana yhdistyksen 60-vuotisjuhlissa, jossa myös esitettiin historiikki ja ajattelin nyt, että puhuisin nyt marttatyöstä Puhoksessa jo ennen yhdistystä ja yhdistyksen alkuajoista.

Marttajärjestö, silloiselta nimeltään Sivistystä kodeille, perustettiin keväällä 1899 Helsingistä, mistä aatetta lähdettiin levittämään maakuntiin. Pohjos-Karjalassa oltiin mukana heti alusta saakka, sillä Joensuuhun perustettiin oma yhdistys jo pari viikko Helsingin kokouksen jälkeen. Koko Pohjois-Karjala, siis myös Puhos, kuului aluksi tämän yhdistyksen piiriin. Kiteellekin sanoma levisi varsin nopeasti ja voisipa sanoa, että kiteeläisiä oli mukana jo perustamassa koko järjestöä, sillä erään tiedon mukaan Helena Karttunen, Niinikummun Karttusia, oli mukana perustavassa kokouksessa.

Puhokseenkin lienee sanoma uudesta järjestöstä tullut varsin nopeasti, sillä Kotiniemellä – siis nykyisen sahan naapurissa kesiä viettänyt Augusta Laine lupautui marttojen asiamieheksi ja Helena Karttunen kiersi kesällä 1899 kävellen ja hevostärryillä levittämässä martha-aatetta kirjasia. Tuskinpa he Puhosta sivuuttivat.

Marttojen toiminta oli aluksi kuitenkin kaiken kaikkiaan vähäistä ja keskittyi Joensuuhun. Vasta kun Augusta Laineen johdolla saatiin perustettua marttapiiriliito, alkoi pitäjiin syntyä yhdistyksiä, Kiteelle vuoden 1908 alussa. Augusta Laineen ajatus oli, että jokaisessa pitäjässä toimisi yksi yhdistys, koska hän epäili, ettei moniin yhdistyksiin riittäisi puheenjohtajia, sihteerejä ja muita luottamustoimien hoitajia. Tämä ongelma on monessa yhdistyksessä tuttu nykyjää. Tuolloin kuitenkin intoa riitti ja marttayhdistyksiä syntyi myös moniin kyliin.

Kiteellä toimittiin kuitenkin pääasiassa Laineen suunnitelman mukaan. Jo perustavassa kokouksessa yhdistys jaettiin piireihin, joita johti piirinainen tai piirimartta. Puhokseen piirimartaksi tuli Sofia Jokinen. Kiteen yhdistys palkkasi neuvojan ja jopa useita neuvojia ja nämä kulkivat kesällä taloissa perustamassa puutarhoja ja opastamassa niiden hoitoa. Syksyllä hän piti kasvisruokakursseja – aika nykyaikaista ruuanvalmistusta siis. Kurssin päätteeksi järjestettiin iltamat.

Piirimartta keräsi myös jäsenmaksut. Maksuja kertyi varsin epäsäännöllisesti. Puhoksesta erikoisuutena voisi mainita kesäasukkaat. Syrjäsalmissa vietti kesäänsä tohtori Siiralan perhe. Puhoksesta tilattiin Marttaneuvoja tai marttaneiti, niin kuin häntä usein kutsuttiin, myös Siiralaan omenapuita leikkaamaan. Tohtori ihastui niin, että päätti liittää koko perheensä, itseään lukuun ottamatta jäseneksi, vaimon ja lasten, myös pojat, lisäksi jäseniksi liitettiin muuta sukua. Niin Siiraloita oli sitten Puhoksessa jäsenenä yhdeksän henkeä. Kaikki maksoivat täyden jäsenmaksun 3 markkaa eli noin 13 euroa.

Papinniemi liitettiin Puhoksen piiriin 1917 ja Kokka-Aho 1922. Puheenjohtajana oli pitkään opettaja Anni Hämäläinen ja kirjuriina Suoma Haapanen. Muita vastuuhenkilöitä, lähinnä kirjureita ja rahastonhoitajia olivat vuosien varrella mm. Anni

Päivinen, Suoma Toivonen, Tyyne Toropainen ja Martta Manninen. Oma Marttapiiri Puhoksessa oli aina vuoteen 1925. Piirin toiminta oli koko ajan lähinnä puutarhaneuvojan palkkaamista tai varaamista pääyhdistykseltä sekä puutarha- ja keittokurssien pitämistä. Tuloja hankittiin iltamilla ja kursseilta perittiin pientä maksua. Tarveaineet kurseille saatiin omasta puutarhasta ja kurssipaikkana olivat jäsenten kodit tai Puhoksen kartano. Opettaja Anni Hämäläinen oli marttojen keskeisiä vetäjiä ja niinpä Puhoksessa toimi useana kesänä lasten kasvitarihakerho, jota marttaneiti Laura Eloranta (Myöhemmin Kankkunen) kävi ohjaamassa.

Marttatoiminta kuitenkin lopahti 1920-luvun puolivälissä. Syynä tähän oli, että toinen naisjärjestö, Lotta Svärd alkoi perustaa kyläkerhoja Kiteelle. Kylän aktiiviset naiset innostuivat nyt lottatyöstä. Anni Hämäläisestä tuli lottaosaston puheenjohtaja ja varapuheenjohtajana oli Thea Brander, pikkulottia johti Eila Palosuo (myöh. Palsanen). Marttatoiminta jäi vähäiseksi, joitakin ruuanvalmistuskursseja pidettiin silloin tällöin – ei edes joka vuosi, sillä lotille pidettiin myös keittokursseja ja samat naiset olisivat olleet molemmilla kursseilla. Vastaava kehitys näkyi Kiteellä muuallakin. Kylässä oli joka marttakerho tai lottakerho.

Puhoksessa oltiin lottatyöstä niin innostuneita, että perustettiin 1933 itsenäinen lottien paikallisosasto, jollainen oli aiemmin vain kirkonkylässä. Se päätti myös perustaa oman lottakahvilan. Tätä varten ostettiin agronomi Knud Palosuolta kylän keskustasta kaksi tonttia, Kulmala ja Länsipää, sekä niillä sijaitsevat nahkuri Kainulaisen rakennukset. Keväällä 1941 rakennuksissa avattiin lottakahvila. Lisäksi lotat olivat osakkaana kylän seurojentalossa.

Sodan jälkeen lottajärjestö piti lakkauttaa ja omaisuus siirtää valtiolle. Marraskuun alussa 1944 Puhoksen lottaosasto päätti lahjoittaa omaisuutensa, johon kuului edellä

mainittujen lisäksi vielä 2 500 mk eli noin 450 markkaa rahaa Kiteen Marttayhdistykselle. Lahjakirjan ulkopuolella esitettiin toivomus, että Puhokseen perustetaan oma marttayhdistys ja lottien lahjoittama omaisuus annetaan sille. Vähän empien Kiteen Marttayhdistys päätti ottaa lahjoituksen vastaan, olihan sillä jo kirkonkylän lottaravintola. Lottakahvila jatkoi toimintaansa Marttakahvilana ja sille valittiin oma toimikunta, johon kuului neljä jäsentä (Eila Turtiainen, Suoma Toivonen, Lyyli Jokela ja Eila Palosuo). Kahvilan pito Puhoksessa ei kannattanut ja varsin pian se lopetti toimintansa.

Lottien perintö siis edellytti yhdistyksen perustamista Puhokseen. Ensihätään perustettiin Puhoksen marttakerho. Perustava kokous järjestettiin helmikuun 9 päivänä 1945 Marttakahvilassa. Paikalle oli tullut 11 henkeä ja puheenjohtajana toimi Augusta Laine. Yksimielisesti päätettiin kerhon perustamisesta ja siihen liittyi heti 10 jäsentä. Uuden kerhon puheenjohtajaksi valittiin Suoma Toivonen, varapuheenjohtajaksi Elsa Turtiainen ja sihteeri-rahastonhoitajaksi Hertta Päivinen. Lisäksi johtokuntaan kuuluivat Anna-Liisa Kiiski, Lyyli Jokela, Elsa Turtiainen ja Elsa Huotari, varajäseninä Tyyne Laukkanen ja Helmi Kainulainen.

Toimintamuotona olivat ompeluillat, joita pidettiin joka toinen viikko. Niissä luettiin mm. Emäntälehteä ja keskusteltiin erilaisista aiheista. Luultavasti siinä sivussa tehtiin käsitöitäkin. Lisäksi järjestettiin pari kolme kertaa vuodessa iltamat, joissa ohjelmassa oli kuorolaulua, lausuntaa, esitelmä ja näytelmä. Lopuksi oli tunti tanssia.

Koska marttakerho ei ollut rekisteröity yhdistys, se ei voinut omistaa kiinteistöjä. Niinpä kerho päätettiin lopettaa jo seuraavana vuonna ja tilalle perustaa yhdistys. Puhoksen Marttayhdistyksen perustava kokous pidettiin sitten marraskuun 28.päivänä 1946 Toivosen talossa. Anni Hämäläisestä tuli yhdistyksen puheenjohtaja, sihteeriksi valittiin

Lyydia Monto ja rahastonhoitajana oli Klaudia Viljanto. Kesti kuitenkin vuoteen 1949 ennen kuin Kiteen Marttayhdistys luovutti kaiken lotilta tulleen omaisuuden uudelle yhdistykselle. Anni Hämäläisen piti asiasta erikseen huomauttaa ja tehdä anomus. Perinnön hoidosta onkin sitten riittänyt iloa ja vaivaa tähän päivään saakka.

Yhdistyksen toiminta jatkui ennallaan. Oli iltamia ja muita juhlia sekä ompeluiltoja. Tuloilla järjestettiin kursseja mm. olkitöistä, korvikkeen valmistuksesta ja vanhasta uutta – ihan kuten nykyinen Garderobi. Keväisin tilattiin neuvoja ruiskuttamaan omenapuita. Martoilla oli jonkin aikaa oma kuoro, joka esiintyi iltamissa. Papinniemen marttakerho liittyi vähäksi aikaa Puhoksen marttayhdistykseen. Lisää jäseniä tuli, kun Salmenrannan marttakerho hajosi. Salmenrannan kerhon jäseniä oli Pyhjärven molemmilla rannoilla ja se oli perustettu ennen Puhosta.

Hyväntekeväisyyttäkin harjoitettiin. Martoilla oli mm. kummilapsi ja kun Kiteelle valmistui oma sairaala, lahjoitettiin sinne tyynyliinoja, lakanoita, patjapusseja, tyynyjä, tikki ja huopa.

Jäsenmäärä nousi nopeasti noin viiteenkymmeneen. Aktiivisia jäseniä tosin oli – kuten nykyisinkin – vain vajaat parikymmentä.

1950-luvun alussa Puhokseen ryhdyttiin puuhaamaan uutta seurojentaloa. Osakkaaksi siihen tulivat Puhoksen Nuorisoseura, Puhoksen Marttayhdistys ja Kiteen Urheilijat Puhoksen alaosasto. Talo valmistui 1953. Vanhan Marttalan martat möivät marraskuussa 1957 Martti Luukkaiselle.

Minä tutustuin Puhoksen Marttayhdistykseen 1980-luvulla, kun rakensimme kesämökin Puhokseen. Huomasimme kaupan ilmoitustaululla ilmoituksen iltamista. Ohjelmakin oli melkein sama kuin 1940-luvulla. Oli kuorolaulua, lausuntaa ja yhteislauluja. Esitelmän

piti useina vuosina professori Heikki Karppanen. Ja tanssiakin oli lopuksi, nyt jo puolitoista tuntia. Kymmenen vuotta sitten joku jäsenistä kutsui minut vuosijuhlaan.

Kun perinnepäiville tarvittiin apuvoimia, liityin lopulta sivujäseneksi yhdistykseen. Olin kuulunut varsinaisesti Joensuun Marttayhdistykseen ja suuren kaupunkiyhdistyksen toimintaan verrattuna Puhoksen Marttayhdistyksen työ tuntui jotenkin mielekkäämmältä. Esitelmätilaisuuksien sijasta oli reipasta toimintaa. Varsinkin erilaisissa muonituksissa, perinnepäivien näyttelyjä rakentaessa ja lettukahvilassa tunsittekeväänsä mielekästä työtä. Saaduilla tuloillakin oli selkeämpi käyttökohde kuin Joensuussa. Toiminta oli jotenkin lähempänä sitä toimintaa, jota varten martat alkujaan perustettiin. Toimijoita vain on ollut melko pieni joukko ja uusia on tullut mukaan harvakseltaan. Varsinkin luottamushenkilöitä tuntuu olevan vaikea saada. Samanlaisia ongelmia on kuitenkin myös isoissa kaupunkiyhdistyksissä. Toivottavasti jaksatte uskoa marttatyön tulevaisuuteen ja saatte nuoriakin mukaan.

Toivotan onnea ja menestystä ja monia toiminnan vuosia juhlivalle yhdistykselle.